

УДК-342.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.55>

ФУНКЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПЕРСОНАЛУ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Христинченко Є.О.,
аспірант Науково-дослідного інституту публічного права,
ORCID: 0009-0003-3084-7085

Христинченко Є.О. Функції корпоративної доброчесності персоналу митної служби України: правові аспекти.

У статті досліджено правові аспекти корпоративної доброчесності персоналу митної служби України, її функціональне значення та вплив на ефективність митних органів. Проаналізовано основні функції корпоративної доброчесності, зокрема контрольну, превентивну, регуляторну та санкційну, які спрямовані на забезпечення прозорості, законності та відповідності діяльності митної служби міжнародним стандартам. Особлива увага приділена оцінюванню кваліфікації та доброчесності митників через процедури тестування, що стало підставою для укладення контрактів із кандидатами на посади у новій митній структурі.

Розглянуто роль Кодексу поведінки службових осіб митних органів, який покликаний стати основним регуляторним документом для забезпечення професійної етики та формування культури доброчесності серед персоналу. Висвітлено міжнародний досвід та стандарти боротьби з корупцією, зокрема рекомендації Всесвітньої митної організації (WCO), Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD) та Ради Європи, які слугують основою для вдосконалення митного законодавства України.

Аналізується кадрова політика митної служби, механізми управління персоналом та оцінки професійної компетентності посадовців. Відзначено важливість запровадження моделі компетенцій та адаптації сучасних методів підготовки персоналу до вимог міжнародної практики.

Окрему увагу приділено правовому визначенню поняття корупції, її впливу на функціонування митних органів, а також основним міжнародним та національним нормативно-правовим актам, які регулюють протидію корупції в митній сфері. Розглянуто Лімську декларацію, Декларацію Аруша, законодавство України про державну службу та запобігання корупції.

Підкреслено необхідність подальшого вдосконалення правових механізмів корпоративної доброчесності, підвищення рівня контролю за дотриманням етичних норм та активного залучення громадськості до моніторингу діяльності митних органів. Впровадження ефективних антикорупційних заходів сприятиме підвищенню професійного рівня митників, зміцненню довіри до митної служби та забезпеченню відповідності її діяльності європейським стандартам.

Ключові слова: корпоративна доброчесність, митна служба України, антикорупційні заходи, функції корпоративної доброчесності, правові стандарти.

Khrystynchenko E.O. Functions of corporate integrity of the personnel of Ukraine's customs service: legal aspects.

The article explores the legal aspects of corporate integrity within the personnel of Ukraine's customs service, its functional significance, and its impact on the efficiency of customs authorities. The main functions of corporate integrity are analyzed, including control, preventive, regulatory, and sanction functions, all of which aim to ensure transparency, legality, and compliance with international standards in the customs service. Special attention is given to the evaluation of customs officers' qualifications and integrity through testing procedures, which serve as the basis for employment contracts in the new customs structure.

The role of the Code of Conduct for Customs Officials is examined, as it is intended to be the primary regulatory document ensuring professional ethics and fostering a culture of integrity among

personnel. The study highlights international experiences and anti-corruption standards, particularly the recommendations of the World Customs Organization (WCO), the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), and the Council of Europe, which serve as a foundation for improving Ukraine's customs legislation.

The article analyzes customs service personnel policies, mechanisms for managing human resources, and methods for assessing professional competence among officials. The importance of implementing a competency model and adapting modern personnel training methods to international standards is emphasized.

Particular attention is paid to the legal definition of corruption, its impact on the functioning of customs authorities, and key international and national legal frameworks governing anti-corruption measures in the customs sector. The Lima Declaration, the Arusha Declaration, and Ukrainian legislation on civil service and corruption prevention are reviewed in this context.

In conclusion, the article highlights the need for further improvement of legal mechanisms for corporate integrity, strengthening oversight of compliance with ethical norms, and actively involving the public in monitoring customs activities. Implementing effective anti-corruption measures will contribute to enhancing the professional standards of customs officers, strengthening trust in the customs service, and ensuring its compliance with European standards.

Key words: corporate integrity, Ukraine's customs service, anti-corruption measures, functions of corporate integrity, legal standards.

Постановка проблеми. Корпоративна доброчесність персоналу митної служби відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності державного управління, запобіганні корупції та дотриманні міжнародних стандартів митного регулювання. В умовах євроінтеграції та впровадження антикорупційних норм виникає необхідність глибшого правового аналізу її функцій. Відсутність дієвих механізмів контролю та санкцій за порушення етичних стандартів створює ризики зловживань, що підриває довіру до митної служби з боку громадян і бізнесу.

Актуальними залишаються питання нормативного закріплення принципів доброчесності в законодавстві України, визначення механізмів контролю за етичною поведінкою персоналу, відповідальності за порушення стандартів та адаптації міжнародного досвіду до української митної сфери. Недоброчесна поведінка окремих працівників може призводити до економічних втрат і сприяти розвитку тіньових схем у зовнішньоекономічній діяльності. Тому питання корпоративної доброчесності потребує подальшого наукового аналізу та розробки ефективних правових механізмів її реалізації.

Метою дослідження є з'ясування особливостей функцій корпоративної доброчесності персоналу митної служби України.

Стан опрацювання проблематики. Питання корпоративної доброчесності та антикорупційних заходів у митній сфері України є предметом численних наукових досліджень, особливо в контексті реформування державної служби та гармонізації митного законодавства з міжнародними стандартами.

У праці В.М. Дрешпака, О.В. Антонової, В.Г. Ковальова [9] розглянуто формування професійних компетентностей митників, наголошено на необхідності їх адаптації до сучасних вимог та підвищення кваліфікації для забезпечення доброчесності. Дослідження І.М. Квеліашвілі, Л.І. Кийди, В.Г. Ковальова [11] аналізує роль комунікаційних стратегій у митній сфері та їхній вплив на зниження корупційних ризиків.

О. Лагодієнко [12] вивчає міжнародні стандарти професійної етики держслужбовців, підкреслюючи необхідність їх імплементації в українське законодавство. І.В. Співак [13] досліджує застосування стандартів митної етики та доброчесності як елемент антикорупційної політики, аналізуючи міжнародний досвід і його адаптацію до українських реалій.

Попри наявні дослідження, питання корпоративної доброчесності митної служби залишається актуальним. Подальшого аналізу потребують правові механізми регулювання доброчесності, оцінка професійної компетентності митників та ефективність антикорупційних заходів.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення корпоративної доброчесності персоналу митної служби України є важливим елементом ефективного державного управління. Одним із ключових механізмів є впровадження системи внутрішнього аудиту, що дозволяє поєднувати превентивні заходи із контролем та відповідальністю за порушення етичних норм.

Одним із важливих кроків стало запровадження тестування для оцінки кваліфікації та доброчесності працівників митниці. Це реалізує контрольну функцію, забезпечуючи перевірку знань законодавства та професійних навичок, а також регуляторну функцію, визначаючи правові критерії кадрового добору.

Подальший розвиток корпоративної доброчесності передбачає ухвалення Кодексу поведінки митників, який має встановити єдині етичні стандарти. Його затвердження є необхідним для реалізації санкційної функції, що передбачає відповідальність за порушення норм доброчесності.

Важливим аспектом є превентивна функція, яка забезпечується ефективною кадровою політикою, орієнтованою на професійну компетентність та етичні стандарти. Рациональний добір персоналу та механізми контролю сприяють зниженню рівня корупції та підвищенню суспільної довіри до митних органів.

Таким чином, корпоративна доброчесність виконує контрольну, превентивну, регуляторну та санкційну функції. Їхнє належне правове забезпечення є ключовим для успішного реформування митної служби відповідно до міжнародних стандартів [11, с. 61].

Корпоративна доброчесність є основою етичної поведінки митних органів, що визначає прозорість, відповідальність та узгодженість між декларованими принципами і реальними діями персоналу. Вона відіграє критичну роль у забезпеченні законності митних процедур, зміцненні довіри до державних інституцій та запобіганні корупційним ризикам.

Особливе значення доброчесність має у митній сфері, оскільки митні органи не лише регулюють міжнародну торгівлю, а й гарантують економічну та національну безпеку. Недотримання принципів доброчесності може призвести до корупції, контрабанди та інших порушень, що підризують довіру громадськості та міжнародних партнерів.

Світова митна організація (WCO) наголошує, що боротьба з корупцією в митних органах сприяє стабільності бізнес-середовища та посиленню державного контролю. У цьому контексті ефективними є міжнародні ініціативи, такі як Антикорупційна програма сприяння доброчесності (A-CIP), що спрямовані на розробку та впровадження механізмів підвищення стандартів етичної поведінки [15].

Таким чином, корпоративна доброчесність у митній службі є не лише етичним орієнтиром, а й необхідною умовою ефективного виконання її функцій, що вимагає чітких правових регламентів та механізмів їх дотримання.

Таким чином, корпоративна доброчесність у митній службі є невід'ємною складовою забезпечення законності, прозорості та ефективності митних процедур, що, у свою чергу, сприяє економічному розвитку та національній безпеці.

Корупція, яка раніше вважалася проблемою окремих держав, у процесі глобалізації набула міжнародного масштабу, що зумовлює необхідність її правового визначення в міжнародних актах та адаптації до національного законодавства. Відповідно до Кодексу поведінки посадових осіб органів з підтримання правопорядку, ухваленого Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 році, державам надано право самостійно визначати поняття «корупція», яка загалом розглядається як використання службових повноважень у власних інтересах через отримання неправомірних вигод або обіцянок таких вигод [1]. В українському законодавстві, відповідно до Закону «Про запобігання корупції» (2014), це поняття уточнюється як зловживання посадовими можливостями задля особистої вигоди або заохочення до порушення службових обов'язків.

Корупція руйнує інституційні основи держави, підриваючи її ефективність та легітимність. Оскільки митні органи мають владні повноваження, їхня діяльність повинна суворо відповідати нормативно-правовим актам. Дотримання законності є ключовим принципом функціонування митної системи (*Legalitas regnorum fundamentum* – «законність є основою держави»).

У боротьбі з корупцією значну роль відіграють міжнародні ініціативи. Оновлена Декларація Аруша (2003), прийнята Радою з митного співробітництва, визначає ключові чинники антикорупційної політики в митних органах: лідерство керівників, уніфіковане законодавство, прозорість митних процедур, автоматизацію систем, перевірки та службові розслідування, реформування, Кодекс поведінки митників, високі моральні стандарти, ефективне управління кадрами та партнерство з бізнесом [6].

Лімска декларація (1997) наголошує на тому, що корупція підриває демократію і верховенство права, що робить боротьбу з нею пріоритетом для координації дій уряду, громадянського суспільства та приватного сектору. Вона зобов'язує держави вдосконалювати антикорупційне законодавство відповідно до міжнародних правових норм [7].

Згідно з рекомендаціями Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD), система доброчесності повинна включати базові цінності, чіткі правила, механізми моніторингу та контролю, а також ефективну кадрову політику. До її ключових складових належать механізми стимулювання та забезпечення доброчесності, запобігання корупції, суворий контроль за дотриманням стандартів, а також чітко визначені принципи добору та кар'єрного зростання державних службовців [7].

Таким чином, міжнародний досвід боротьби з корупцією, інтегрований у національне законодавство, є важливим для посилення корпоративної доброчесності митної служби України. Правові механізми запобігання корупції, контроль за дотриманням етичних стандартів та кадрові реформи повинні працювати в комплексі для забезпечення прозорості й ефективності митної сфери [12, с. 40–42]. З урахуванням європейського досвіду впровадження етичних стандартів у державному управлінні, закріплення принципів доброчесності на законодавчому рівні є необхідною умовою для зміцнення авторитету державної служби та підвищення рівня відповідальності посадовців. Чітке регулювання етичної поведінки державних службовців не лише сприяє формуванню прозорої та ефективної системи управління, а й запобігає можливим зловживанням владою.

Професійні стандарти PICARD визначають етику посадових осіб митних органів як сукупність обов'язкових вимог до їхньої діяльності. Хоча поняття «доброчесність» не має єдиного визначення, правила етичної поведінки державних службовців закріплюють її ключові принципи: пріоритет публічних інтересів над особистими, заборону використання службових повноважень для власної вигоди, неприпустимість привілеїв та вибіркового ставлення до фізичних чи юридичних осіб.

Таким чином, ефективне впровадження корпоративної доброчесності в митній службі України потребує не лише нормативного закріплення етичних стандартів, а й контролю за їхнім дотриманням. Формування чіткої системи етичних вимог є важливим фактором запобігання корупції та підвищення довіри до митних органів [3]. Важливим елементом корпоративної доброчесності є дотримання державними службовцями етичних норм, що забезпечують довіру суспільства до публічної влади. Модельний кодекс поведінки державних службовців європейських країн, затверджений у межах Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи, зобов'язує посадовців діяти так, щоб підтримувати віру громадян у чесність та ефективність державних інституцій [8].

У межах адаптації українського законодавства до стандартів ЄС, Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 15 жовтня 2004 р. № 1365, яка визначає основні напрями реформування державної служби, зокрема в митній сфері. Принципи доброчесності державних службовців закріплені у Законах України «Про державну службу» та «Про запобігання корупції», а також у наказі Нацдержслужби від 5 серпня 2016 р. № 158 щодо загальних правил етичної поведінки [4].

Етичні стандарти поведінки митників деталізуються у Митному кодексі України, Кодексі поведінки працівників, відповідальних за управління кордонами, та Правилах етичної поведінки та запобігання корупції в органах Державної фіскальної служби (ДФС). Ці правила передбачають добросовісне виконання службових обов'язків, дотримання моралі, неупередженість, захист державного майна та відокремлення приватних і службових інтересів.

Запровадження Кодексу етичної поведінки митників, рекомендованого Всесвітньою митною організацією, є важливим кроком у зміцненні антикорупційної політики держави. Однак існуючі етичні норми не завжди узгоджуються з правилами добору та проходження державної служби. Наприклад, ст. 8 Правил етичної поведінки ДФС вимагає врахування моральних і професійних якостей при відборі кадрів, але фактично набір персоналу митниць здійснюється за загальними конкурсними процедурами [4].

Таким чином, хоча законодавство України містить чіткі вимоги до етичної поведінки митників, необхідним є подальше вдосконалення нормативно-правової бази та механізмів контролю за її дотриманням. Це сприятиме підвищенню рівня корпоративної доброчесності та ефективності митної служби [13, с. 270].

Корпоративна доброчесність персоналу митної служби України виконує ключові функції, що сприяють ефективності, прозорості та законності її діяльності. Контрольна функція передбачає моніторинг дотримання етичних стандартів і антикорупційних норм через регулярні перевірки, аудит і аналіз корупційних ризиків. Держмитслужба здійснює нагляд за дотриманням законодавства про державну службу та управлінням персоналом у територіальних органах [14].

Превентивна функція спрямована на запобігання порушенням завдяки навчальним програмам, підвищенню обізнаності персоналу щодо етичних норм і запровадженню внутрішніх антико-

рупційних політик. Для цього Держмитслужба організовує координаційні наради та професійну підготовку співробітників. Регуляторна функція охоплює розробку нормативно-правових актів, які встановлюють стандарти поведінки та відповідальності працівників митниці. Наприклад, затверджено порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [10]. Санкційна функція передбачає дисциплінарні заходи, зокрема адміністративні стягнення та передачу матеріалів про корупційні правопорушення до правоохоронних органів [10].

Реалізація цих функцій формує високопрофесійний і доброчесний кадровий склад, підвищує довіру громадськості та забезпечує ефективний контроль за переміщенням товарів через кордон. У цьому контексті запроваджено Типовий порядок оцінки діяльності державних службовців (Постанова КМУ від 07.10.2019 № 591), який визначає компетенції митників та їх щорічну оцінку [2]. В межах проєкту EU4PFM розроблено модель компетенцій для Міністерства фінансів, Державної податкової та митної служб України, що включає загальні, лідерські та функціональні компетенції.

Для перевірки професійної компетентності митників реалізується Програма оцінювання персоналу, що включає тестування знань митного й антикорупційного законодавства, когнітивних здібностей і благонадійності. Також передбачено навчання та перепідготовку персоналу з урахуванням міжнародних стандартів, оцінку потреб у навчанні, запровадження 3D-моделювання для відпрацювання професійних ситуацій, а також онлайн-формат освітніх програм.

З липня 2023 року в межах пілотного проєкту Держмитслужби розпочато запровадження моделі компетенцій у систему управління персоналом митних органів [5]. Особливу увагу приділено формуванню кадрового резерву для роботи на деокупованих територіях України (Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська, Херсонська області, АР Крим), що здійснюється відповідно до Постанови КМУ від 23.05.2023 № 524 [5].

Таким чином, посилення корпоративної доброчесності через контрольні, превентивні, регуляторні та санкційні механізми, а також удосконалення кадрової політики сприяє ефективності митної служби та гармонізації її діяльності з міжнародними стандартами [9, с. 86].

Висновки. Корпоративна доброчесність є визначальним фактором забезпечення прозорості, законності та ефективності діяльності митної служби України. Вона сприяє зміцненню суспільної довіри та покращенню міжнародного іміджу країни. Реалізація її принципів охоплює контрольну, превентивну, регуляторну та санкційну функції, що спрямовані на запобігання корупції, удосконалення кадрової політики та посилення професійної етики.

Застосування антикорупційних заходів, зокрема тестування доброчесності, розробка Кодексу поведінки та імплементація міжнародних стандартів (WCO, OECD), формує основу для підвищення рівня доброчесності митників. Оцінювання кваліфікації персоналу, створення системи компетенцій та модернізація навчальних програм сприяють професійному розвитку співробітників та підвищенню стандартів службової діяльності.

Попри запроваджені реформи, низка ініціатив, зокрема Кодекс поведінки службових осіб митних органів, залишаються нереалізованими, що вимагає подальшого вдосконалення правових механізмів, посилення контролю та залучення громадськості до моніторингу діяльності митниці.

Загалом, утвердження корпоративної доброчесності є важливим етапом на шляху до створення ефективної, професійної та відповідної міжнародним стандартам митної служби України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. План заходів з реформування та розвитку митних органів: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 569-р від 13 травня 2020 р. *Верховна Рада України. Офіційний сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2020-p#n9>.
3. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05 серпня 2016 р. № 158. *Верховна Рада України. Офіційний сайт*. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16.
4. Про затвердження Правил етичної поведінки та запобігання корупції в органах ДФС: Наказ ДФС від 01 грудня 2016 р. № 979. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/protidiya-koruptsii/antikorupsiyna-programa-dfs/291898.html>.

5. Про проведення пілотного проєкту щодо запровадження моделі компетенцій : Наказ Держмитслужби від 03.05.2023 № 182. URL: <https://dpu.edu.ua/kaf-oblik-tehnol-biznes?view=article&id=3078:vakansii-derzhavnoimytnoi-sluzhby-ukrainy&catid=2>.
6. Декларація Ради з митного співробітництва з належного управління та боротьби з корупцією на митниці (оновлена декларація Аруша, 2003 р.). URL: www.Wcoomd.org/-/media/wco/public///ru/pdf/topics/integrity/instruments-and-tools/revised-arusha_declaration_rus.pdf?la=en.
7. Лімська декларація від 11 вересня 1997 р. *Верховна Рада України. Офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_090#Text.
8. Рекомендація R (2000) 10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців від 11.05.2000. URL: http://www.dridu.dp.ua/cpk / Lib/7_Zapobigannya%20protydiya%20proyavam%korup//Legislaegislation/Legislature/Rekomend_proved_DS.pdf.
9. Дрешпак В.М., Антонова О.В., Ковальов В.Г. Формування професійних компетентностей посадових осіб митних органів в умовах трансформації моделі публічної служби в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 3. С. 82–88.
10. Звіт за перше півріччя 2024 року. *Державна митна служба України*. URL: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/uploads/uo/43115923/report-848/nacr-report-848.pdf>.
11. Квеляшвілі І.М., Кийда Л.І., Ковальов В.Г. Комунікаційна стратегія як засіб стимулювання трансформаційних процесів у митній сфері. *Управління та митне адміністрування*. 2021. № 4 (31). С. 59–65.
12. Лагодієнко О. Аналіз міжнародних стандартів щодо регулювання професійної етики держслужбовців. *Часопис Парламент*. 2017. № 4. С. 37–49.
13. Співак І.В. Упровадження стандартів митної етики та доброчесності як один з основних напрямів розвитку антикорупційної політики держави в митній сфері. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 3. С. 267–273.
14. Управління та розвиток персоналу. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/en/upravlinnia-personalom>.
15. Integrity. *World Customs Organization*. URL: <https://www.wcoomd.org/en/topics/integrity.aspx>.